

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 6

Кафедра соціології та психології

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

з навчальної дисципліни

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ»

вибіркових компонент третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

011 «Освітні, педагогічні науки»

м. Харків 2020

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.2020 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 2023 №

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 18.09.2020 № 5

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології факультету № 6
(протокол від 07.09.2020 № 9)

Розробник:

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ **Олена ФЕДОРЕНКО**.

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця **Вікторія БУДЯНСЬКА**;
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціології та психології факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ **Валентина ТЮРІНА**.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Модуль 1. «Концептуальні основи сучасної професійної освіти» Тема № 1: «Методологічні засади професійної освіти в умовах реформування національної освітньої системи»	28	4	4	-	-	20	
Тема № 2: «Неперервна професійна освіта в контексті реалізації концепції навчання впродовж життя»	30	4	4	-	-	22	
Модуль 2. «Забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців» Тема № 3: «Інформаційно-освітнє середовище як основа особистісного розвитку та професійного становлення майбутніх фахівців».	32	4	6	-	-	22	
Тема № 4: «Професійна готовність випускників закладів професійної освіти».	30	4	4	-	-	22	
Тема № 5: «Моніторингові дослідження якості професійної освіти»	30	4	4	-	-	22	
Всього за семестр № 3:	150	20	22	-		108	екзамен

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. «Методологічні засади професійної освіти в умовах реформування національної освітньої системи»

Семінарське заняття: «Методологічні підходи до організації професійної освіти»

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня чіткі уявлення про теоретичні і методологічні засади професійної освіти.

Кількість годин 4.

Навчальні питання:

1. Сучасні концепції та методологічні підходи та технології до організації та здійснення професійної освіти.

2. Системна характеристика професійної освіти.

3. Особистісно-діяльнісне підґрунтя компетентнісного підходу до

підготовки майбутніх фахівців.

4. Акмеологічна, ресурсна методологія організації професійної освіти.

1. Внаслідок обговорення першого навчального питання здобувачі освіти мають актуалізувати потреби в осмисленні своєї професійної діяльності, зумовлені специфікою освітньої діяльності закладів вищої освіти, що полягає у підготовці фахівців певного профілю відповідно до нахилів здобувачів освіти і потреб народного господарства. Змістом професійної освіти є опанування здобувачами, які мають певний освітній рівень і соціальний досвід, певних наук, оволодіння відповідними фаховими знаннями, вміннями, навичками.

Науковці, наприклад ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Ю. Д. Бойчук констатує, що незважаючи на досягнення освіти, які забезпечує сучасна соціополітична система, в масовому вимірі освіта стала менш якісною, та конкурентоспроможними на європейському ринку праці спроможні стати лише випускники окремих вишів. Це зобов'язує все більше аналізувати світові та європейські тенденції реформування освіти й відповідно до цього напружено і послідовно вдосконалювати вітчизняну професійну освіту.

2. Системний підхід як загальнонаукова, міждисциплінарна, методологічна концепція ґрунтується на положенні про те, що специфіка складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями його складових, а пов'язана передусім із характером взаємодії між елементами.

Система професійної освіти як педагогічна система є різновидом соціальної системи, специфічними ознаками якої є цілеспрямованість, спадкоємність та історичність як зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім.

Система професійної освіти може бути виокремлена із сукупності педагогічних систем за призначенням та, як наслідок, за особливостями організації та функціонування. Йдеться про розгляд підсистем системи професійної освіти: перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти. На наш погляд, до зазначеної системи можна інтегрувати профільну середню освіту, а також фахову передвищу освіту, вищу освіту (початковий рівень (короткий цикл), перший (бакалаврський) рівень, другий (магістерський) рівень), освіту дорослих, у тому числі післядипломну освіту. Відповідно класифікуються й навчальні заклади, при цьому мається на увазі не лише вертикальна (порівнева) ієрархія навчальних закладів від закладів середньої профільної освіти, але й їх профільне (горизонтальне) розмаїття та ієрархія управління (на державному, регіональному, муніципальному рівнях або на рівні окремого закладу освіти).

3. Актуальність компетентнісного підходу до вивчення професійної освіти зумовлена тим, що компетентність використовується для опису реального рівня підготовки фахівця, якого вирізняє здатність з-поміж розмаїття рішень обирати оптимальне, аргументовано відкидати хибні

рішення, піддавати сумнівам ефективність, тобто мати критичне мислення. Компетентність передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією різної модальності для успішного вирішення професійних завдань у даний час і в даних умовах, тобто компетентність є здатністю до актуального виконання діяльності.

В умовах професійної освіти на особливу увагу заслуговує набуття майбутнім фахівцем професійної компетентності, яка є одним із видів ключової компетентності та передбачає володіння професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність особистості проектувати свій подальший професійний розвиток.

Професійна компетентність як єдність теоретичної та практичної готовності фахівця до виконання професійних функцій характеризує не тільки його діяльність, а й самого фахівця як суб'єкта в його самостійній, відповідальній та ініціативній взаємодії з соціальним світом. Тому професійна компетентність інтегрує особистісні та професійні якості людини, спрямовує їх на опанування знань і практичних навичок і цілеспрямоване їх застосування у прогнозуванні, плануванні та реалізації професійної діяльності, активізує фахівця в розвитку особистих здібностей, у прагненні до самореалізації у професійній діяльності вже у період навчання в закладі професійної освіти.

За визначенням, запропонованим у словнику «Професійна освіта», професійна компетентність – це якість високопрофесійного працівника, здатного максимально реалізовувати себе в конкретних видах трудової діяльності, здатного адаптуватися до умов, які змінюються разом із ринковим механізмом, що управляє професійною мобільністю, плануванням професійного зростання та професійною самореалізацією.

Професійна компетентність належить до динамічних особистісних утворень, оскільки його змістовне наповнення і якісний рівень залежать від багатьох чинників: рівня розвитку психології, педагогіки, антропології й культурології, соціальних та економічних умов.

Визначення у складі компетентності особистісного (комплекс ставлень, цінностей, гуманістичні, морально-етичні, культурні, естетичні, мотиваційні компоненти), змістово-когнітивного (знання, їх мобільність), оперативно-технологічного (уміння, дія, виконання) чинників дозволяє обґрунтувати особистісно-діяльнісну основу компетентнісного підходу. Ключовими дефініціями особистісно-діяльнісного підходу є «особистість» та «діяльність», оскільки вони відбивають ставлення особистості (єдність психічних функцій, властивостей) як соціальної істоти, суб'єкта діяльності до зовнішньої дійсності, що опосередковується процесом її перетворення і змінення.

Обидва підходи – особистісний і діяльнісний є взаємопов'язаними та зумовлюють одне одного, оскільки з одного боку - діяльність завжди особистісно зумовлена, з іншого боку – процеси, стани, властивості особистості проявляються в діях і вчинках як елементів діяльності.

Оскільки особистісно-діяльнісний підхід дає можливість розглядати освітній процес, спрямований на формування й розвиток особистості здобувача освіти як єдності його структурних і функціональних компонентів у взаємозалежності та взаємозв'язку.

4. Акмеологічний підхід має суб'єкт-діялісну основу, з позиції принципу суб'єкта діяльності в акмеології особистість розглядається як така, що розвивається, функціонує.

Головними положеннями акмеологічного підходу є такі:

1. Метою самореалізації особистості є досягнення акме, тобто стану можливого максимально повного розкриття й використання внутрішнього потенціалу в діяльності, яке відбувається у процесі розвитку та саморозвитку.

2. Найвищий ступінь самореалізації особистості характеризується професіоналізмом, майстерністю, готовністю до виконання діяльності, тобто певними акме-формами.

3. Самореалізація особистості має бути продуктивною, оскільки саме з такої позиції людина максимально розкриває та реалізовує творчий потенціал у діяльності.

4. Досягнення особистістю професійного акме залежить від розвитку продуктивної Я-концепції (самопізнання, самосприйняття, рефлексія, самоідентифікація, самовизначення, самообмеження).

5. Переведення потенційних можливостей в актуальні вимагає об'єктивізації сутнісних сил людини (самопрогнозування, розкриття, розгортання), які можуть виявлятися як самотійно, так і за умови акмеологічної підтримки.

6. Досягненню оптимуму (як стану самозабезпечення особистості) у професійній діяльності сприяють самопрогнозування, самоорганізація, самоуправління або самоменеджмент.

7. Самовдосконалення особистості відбувається через самомоніторинг досягнень, самокоригування мети, саморегуляцію та самоконтроль дій, самооцінювання результатів.

8. Гармонійне узгодження процесів особистісно-професійного зростання та набуття відповідного соціального статусу підтримується процесами самовираження, самоствердження, самопрезентації.

Знання акмеології допомагають людині визначити місце та роль, зміст і значення в житті людини професійної діяльності. На основі принципу потенційного та актуального особистість спрямовується на виявлення резервів особистості або її сутнісних сил чи потенціалу з позицій ресурсного підходу. Актуальність ресурсного підходу при дослідженні різних аспектів професійної освіти пов'язана із можливістю враховувати вимоги, що їх висуває зовнішнє середовище, а також внутрішні потенції щодо підвищення ефективності у всіх сферах життєдіяльності особистості, зокрема професійній діяльності. Зауважимо, що ідеї акмеологічного підходу реалізуються в методах і формах навчання й виховання особистості.

Питання для обговорення:

1. Для чого потрібна методологія як вчення про наукові методи пізнання?
2. У чому полягає сутність методології педагогічного дослідження?
3. За яким принципом визначають три рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий?
4. У чому полягає сутність системного підходу як загальнонаукової методології пізнання?
5. Охарактеризуйте компетентнісний підхід до вивчення педагогічних процесів і явищ у закладах професійної освіти.
6. До якого рівня методології, на Вашу думку, належить акмеологічний підхід?
7. Доведіть загальнонауковий підхід ресурсного підходу до організації наукових досліджень.

Література: основна [1], [8], [9]; допоміжна [1], [3], [7].

Тема № 2. «Неперервна професійна освіта в контексті реалізації концепції навчання впродовж життя».

Семінарське заняття: «Неперервна професійна освіта в контексті реалізації концепції навчання впродовж життя».

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня чіткі уявлення про неперервний характер професійної освіти.

Кількість годин 4.

Навчальні питання:

1. Концепція неперервної професійної освіти як освіти протягом життя в умовах швидких змін і засіб адаптаціїю
2. Невід'ємні складники сучасної неперервної професійної освіти: професійно-технічна, фахова передвища, вища та освіта дорослих.
3. Мета, організаційно-педагогічні основи діяльності закладів професійно-технічної освіти.
4. Цільові орієнтири, функції, форми, методи фахової передвищої освіти в навчально-методичних, навчальних, науково-виробничих об'єднаннях за галузевими або професійними ознаками.
5. Наукові основи організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.
6. Освіта дорослих як важлива складова навчання впродовж життя.

1. За першим навчальним питанням здобувачі освіти мають усвідомлювати необхідність постійного творчого розвитку та вдосконалення кожної людини протягом усього життя шляхом узгодження між знаннями, добутими на попередніх і наступних етапах, а також взаємодії між теоретичними і практичними знаннями, що підтверджуються компетентністю в подальшому їх практичному використанні. Неperервна професійна освіта охоплює базову професійну і подальшу освіту й передбачає послідовне поєднання навчальної і професійної діяльності в освітніх закладах, професійного самовдосконалення на різних життєвих етапах.

До ознак, характерних для неперервної професійної освіти належать:

- а) збільшення часової протяжності освітнього процесу, здійснення навчальної діяльності впродовж всього дорослого життя людини;
- б) змістовна цілісність освітнього процесу на різних життєвих етапах;
- в) орієнтація на постійне збагачення творчого потенціалу особистості.

2. За другим навчальним питанням слід зазначити, що неперервна професійна освіта передбачає розгляд у трьох площинах. Щодо особистості – неперервна професійна освіта передбачає постійне навчання людини, яка здобуває освіту, без відносно тривалих перерв, у закладах освіти чи займається самоосвітою. Щодо освітніх програм – неперервність виступає як характеристика включеності особистості в освітній процес на всіх стадіях розвитку. Неперервність пов'язана з наступністю в освітній діяльності при переході від одного її виду до іншого, від одного життєвого етапу людини до іншого. Щодо організаційної структури освіти – неперервність характеризує таку номенклатуру мережі освітніх установ та їх взаємозв'язок, які з необхідністю і достатністю створюють простір освітніх услуг, що забезпечує взаємозв'язок і наступність у змісті освітніх програм, спрямованих на задоволення різних освітніх потреб, які виникають в окремому регіоні, а також у кожної людини.

Неперервна професійна освіта може бути розглянута як сукупність освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня й спрямованості, мережі закладів, які реалізують їх, та органів управління освітою.

До принципів побудови неперервної професійної освіти віднесено: багаторівневість професійних освітніх програм, що передбачає наявність багатьох рівнів і ступенів базової професійної освіти. Багаторівнева і багатоступенева система професійної освіти дозволяє забезпечувати підготовку фахівців різних рівнів кваліфікації, наступність професійних освітніх програм від первинної професійної підготовки до післядипломної освіти. Реалізація принципу наступності зумовила створення мережі багаторівневих навчальних закладів, навчальні програми яких розроблені на основі наскрізності. Створення таких програм зумовлене завданнями розвитку неперервної професійної освіти в контексті реалізації концепції освіти впродовж життя.

4. Метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя.

Професійна (професійно-технічна освіта) є складовою системи освіти, діяльність якої регулюється Законом України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та

професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Професійна (професійно-технічна) освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації. Допрофесійна підготовка - це здобуття початкових професійних знань, умінь особами, які раніше не мали робітничої професії. Первинна професійна підготовка - це здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-кваліфікаційного рівня, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності. Перепідготовка робітників - це професійне (професійно-технічне) навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією робітниками, які здобули первинну професійну підготовку. Підвищення кваліфікації робітників - це професійне (професійно-технічне) навчання робітників, що дає можливість розширювати і поглиблювати раніше здобуті професійні знання, уміння і навички на рівні вимог виробництва чи сфери послуг. Інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання - система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою.

Система професійної (професійно-технічної) освіти складається з закладів професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування, що проводять діяльність у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичних, науково-методичних, наукових, навчально-виробничих, навчально-комерційних, видавничо-поліграфічних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, обчислювальних та інших підприємств, установ, організацій та органів управління ними, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників.

Професійно-технічні навчальні заклади – заклади освіти, які забезпечують реалізацію потреб громадян в якісний професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я.

До професійно-технічних навчальних закладів належать: професійно-технічне училище відповідного профілю; професійний ліцей, вище професійне училище; вище професійне училище; професійно-художнє училище; художнє професійно-технічне училище; вище художнє професійно-технічне училище; училище-агрофірма; училище-завод; центр професійно-технічної освіти; навчально-виробничий центр; центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів; навчально-курсний комбінат; навчальний центр; інші типи навчальних закладів, що надають професійно-технічну освіту.

Відповідно до потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках і специфіки регіону професійно-технічні навчальні заклади є

спеціалізованими, багатoproфiльними, рiзнорiвневими та полiфункцiональними. Професiйно-технiчнi навчальнi заклади можуть утворювати в установленому порядку разом iз ЗВО, пiдприємствами, установами, органiзацiями навчально-виробничi комплекси, входити до асоцiацiй та iн. об'єднань юридичних осiб.

Рiвнями професiйної (професiйно-технiчної) освiти є: перший (початковий) рiвень професiйної (професiйно-технiчної) освiти; другий (базовий) рiвень професiйної (професiйно-технiчної) освiти; третiй (вищий) рiвень професiйної (професiйно-технiчної) освiти.

Зклади професiйної (професiйно-технiчної) освiти мають право здiйснювати за вiдповiдними стандартами пiдготовку на рiвнi фахової передвищої освiти. Лiцензування такої освiтньої дiяльностi та акредитацiя вiдповiдних освiтнiх програм здiйснюються в загальному порядку.

5. Фахова передвища освiта спрямована на формування та розвиток освiтньої квалiфiкацiї, що пiдтверджує здатнiсть особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певнiй галузi професiйної дiяльностi, пов'язаних з виконанням виробничих завдань пiдвищеної складностi та/або здiйсненням обмежених управлiнських функцiй, що характеризуються певною невизначенiстю умов та потребують застосування положень i методiв вiдповiдної науки, i завершується здобуттям вiдповiдної освiтньої та/або професiйної квалiфiкацiї.

Фахова передвища освiта здобувається на основi повної або базової середньої освiти. Здобуття фахової передвищої освiти на основi базової середньої освiти здiйснюється з одночасним здобуттям повної загальної середньої освiти та отриманням вiдповiдного документа про повну загальну середню освiту.

Зклади фахової передвищої освiти можуть утворювати навчально-методичнi, навчальнi, науково-виробничi та iншi об'єднання за галузевими або професiйними ознаками. Особа, яка здобула ступiнь фахової передвищої освiти, може продовжити навчання на рiвнях вищої освiти, у тому числi за скороченою програмою пiдготовки. Порядок, умови, форми та особливостi здобуття фахової передвищої освiти визначаються спеціальним законом.

5. Метою вищої освiти є здобуття особою високого рiвня наукових та/або творчих мистецьких, професiйних i загальних компетентностей, необхідних для дiяльностi за певною спеціальністю чи в певнiй галузi знань. Вища освiта здобувається на основi повної загальної середньої освiти. Рiвнi, ступенi вищої освiти, порядок, умови, форми та особливостi її здобуття визначаються спеціальним законом. Наукова, науково-технiчна та iнновацiйна дiяльнiсть закладiв вищої освiти (для закладiв вищої освiти культурологiчного та мистецького спрямування - мистецька дiяльнiсть) є обов'язковою та невід'ємною складовою частиною їхньої освiтньої дiяльностi.

6. Освiта дорослих, що є складовою освiти впродовж життя, спрямована на реалiзацiю права кожної повнолiтньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистiсних потреб, прiоритетiв суспiльного

розвитку та потреб економіки. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих.

Складниками освіти дорослих є:

післядипломна освіта;

професійне навчання працівників;

курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації;

безперервний професійний розвиток;

будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою.

Особа має право на вільний вибір закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих.

Післядипломна освіта передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду.

Післядипломна освіта включає:

спеціалізацію - профільну спеціалізовану підготовку з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності;

перепідготовку - освіту дорослих, спрямовану на професійне навчання з метою оволодіння іншою (іншими) професією (професіями);

підвищення кваліфікації - набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань;

стажування - набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань.

Питання для обговорення:

1. У чому, на Ваш погляд, полягає сутність неперервної професійної освіти?

2. Охарактеризуйте основні принципи побудови системи вищої освіти України.

3. Чому управління системою вищої освіти здійснюється державними органами разом із громадянським самоврядуванням?

4. Доведіть, що неперервність навчання є ознакою процесу навчання, що виходить за рамки періоду навчання у школі та закладі вищої освіти.

5. Як організується дидактичний принцип наступності в організації системи неперервної професійної освіти?

Література: основна: [6], [9]; допоміжна [3], [4], [5], [6], [7].

Тема № 3. «Інформаційно-освітнє середовище як основа особистісного розвитку та професійного становлення майбутніх фахівців».

Семінарське заняття «Формування інформаційно-освітнього середовища як основи особистісного розвитку та професійного становлення майбутніх фахівців».

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня чіткі уявлення про теорію та практику формування інформаційно-освітнього середовища як основи особистісного розвитку та професійного становлення майбутніх фахівців.

Кількість годин 6.

Навчальні питання.

1. Актуальність проблеми формування інформаційно-освітнього середовища (ІОС).
2. Напрями формування ІОС: організаційний, технологічний, ресурсний.
3. ІОС як багатофункціональне швидкозмінне інформаційно-технологічне середовище.
4. Функції ІОС: інформаційна, інтерактивна, комунікаційна, координуюча, розвивальна, професійно-орієнтувальна.
5. Професійний контекст ІОС. Вплив ІОС на формування та розвиток особистості майбутнього фахівця.
6. Середовище дистанційної освіти. Мультимедійна модель ІОС.
7. Особливості формування ІОС у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.
8. Корпоративно-ціннісні аспекти формування інформаційно-освітнього середовища у ЗВО сектору безпеки й оборони України.
9. Співпраця з міжнародними установами й організаціями з метою вивчення педагогічних інновацій.

1. За першим навчальним питанням здобувачі вищої освіти мають усвідомлювати сутність інформаційно-освітнього середовища (ІОС) як штучно створене соціокультурне оточення, що включає різні види змісту та засобів освіти, здатних забезпечувати продуктивну діяльність людини. Внаслідок взаємодії з ІОС індивід набуває досвіду, що рефлексивно трансформується у знання, які відрізняються від первинного інформаційного середовища, в якому відбувалась освітня діяльність. Знання в цьому випадку співвідносяться з інформацією, але не ототожнюються з нею. Основними відмінностями знань від інформації є засвоєні способи діяльності, розуміння сенсу середовища, самовизначення відносно нього.

ІОС може бути репрезентоване у вигляді взаємопов'язаних і життєво важливих для нього сфер, структура і зміст компонентів яких визначаються освітньою концепцією.

2. Формування ІОС має відбуватися в організаційному, технологічному та ресурсному напрямках. З координаційної точки зору обов'язковим є перегляд організаційних форм освітнього процесу шляхом збільшення частки

самостійної, індивідуальної та колективної роботи здобувачів освіти, обсягу практичних і лабораторних робіт пошукового та дослідницького характеру, частішого проведення позааудиторних занять.

У технологічному аспекті йдеться про впровадження сучасних інформаційних технологій в освітній процес приводить до докорінної зміни функцій педагога, який разом зі здобувачами стає й дослідником, і програмістом, й організатором, і консультантом. Інформаційні технології навчання можуть бути визначені як сукупність електронних засобів обробки інформації та способів їх функціонування (кіно, аудіо, відео, комп'ютери, телекомунікаційні мережі), що використовуються для реалізації навчальної діяльності. Ці технології навчання створюють додаткові можливості для передачі інформації (діяльність педагога), сприйняття інформації (діяльність здобувачів освіти), оцінювання якості знань, усебічного розвитку особистості, підготовки до життєдіяльності в соціальній і професійній галузях інформаційного суспільства. Ресурси формування ІОС передбачають трирівневе забезпечення процесу, насамперед, програмно-апаратними засобами обчислювальної техніки та техніки зв'язку, запровадження інформаційних технологій та прикладних інформаційних систем (на рівні користувачів).

3. З урахуванням зазначеного ІОС може бути схарактеризоване як багатофункціональне швидкозмінне інформаційно-технологічне середовище або сукупність програмно-технічних комплексів (ПТК), серед яких можна виокремити:

- 1) підтримка лекційного курсу (візуалізація);
- 2) моделювання процесу чи явища;
- 3) організація тестового контролю;
- 4) е-підручник, інтерактивний підручник;
- 5) збірники задач;
- 6) довідкові інформаційні системи;
- 7) ігрові навчальні програми;
- 8) інтегровані навчальні системи.

4. За четвертим навчальним питанням здобувачі освіти мають чітко уявляти, що у світлі наведеного ІОС має реалізовувати функції: інформаційну, інтерактивну, комунікаційну, координуючу, розвивальну, професійно-орієнтувальну.

5. ІОС умовно може бути поділене на зовнішнє і внутрішнє. У зовнішньому відображується процес набуття освіти: освіта в цілому – етапи навчання – цикли навчальних курсів – навчальні курси – окремі навчальні дисципліни – розділи – теми – навчальні заняття. У внутрішньому (особистісному) прояві зміст освіти має рівні відображення, що відповідають особистісним новоутворенням кожної конкретної людини: знанням, умінням, навичкам, видам, способам діяльності, здібностям, ціннісним орієнтаціям.

6. Запровадження дистанційної освіти сприяє розширенню меж інформаційно-освітнього середовища. Під дистанційною освітою розуміють комплекс освітніх послуг, наданих широким верствам населення у країні та

за її межами за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (супутниковий зв'язок, національне і кабельне телебачення, радіо, комп'ютерна телекомунікація, мультимедіа, навчальні системи). Дистанційна освіта є однією з форм системи неперервної освіти, що покликана реалізувати права людини на освіту й отримання інформації. До переваг дистанційної освіти належить те, що вона не вимагає значних фінансових затрат, забезпечує можливості щодо навчання незалежно від відстані, дає змогу поєднувати навчання з працею, розширює коло споживачів освітніх послуг, забезпечує підвищення якості навчання, надає можливість однакової доступності навчання для різних верств населення через більш активне використання наукового й освітнього потенціалу провідних університетів, академій, інститутів, різноманітних галузевих центрів підготовки і перепідготовки кадрів, а також центрів підвищення кваліфікації.

Дистанційна освіта дасть змогу одержати основну чи додаткову освіту, не відволікаючись від професійної діяльності. Зрештою, створена система дистанційної освіти спрямована на розширення меж освітнього середовища.

Центральною ланкою дистанційної освіти є засоби телекомунікацій, що надають можливість забезпечити освітній процес:

- 1) Необхідними навчальними й навчально-методичними матеріалами;
- 2) Зворотним зв'язком між педагогом і студентом;
- 3) Обміном управлінською інформацією в межах системи дистанційного навчання;
- 4) Виходом у міжнародні інформаційні мережі.

Технології дистанційної освіти – сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною під час самостійного, але контрольованого опанування визначеного масиву знань.

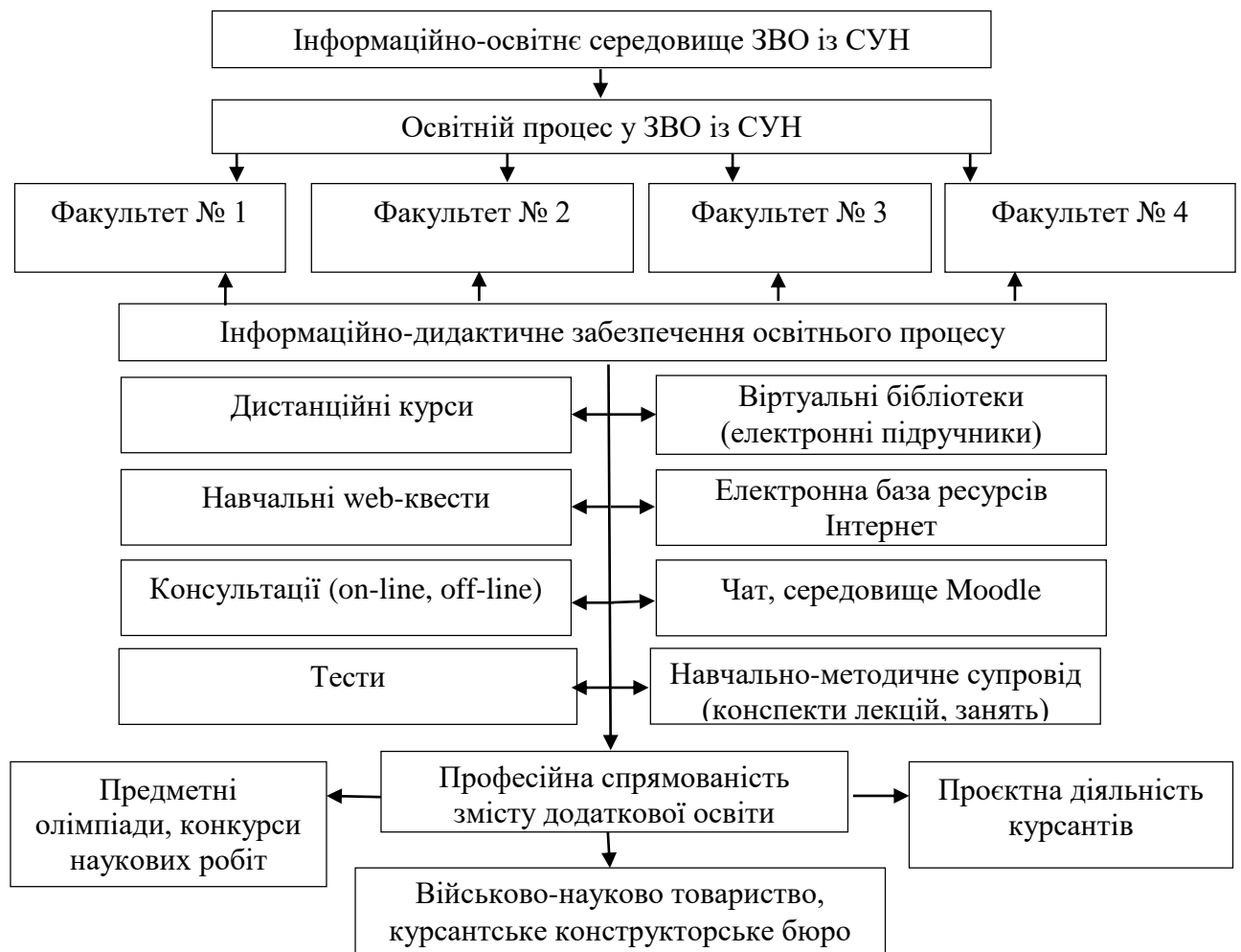
У світовій практиці для досягнення цих цілей у дистанційній освіті застосовуються такі технології медіа-освіти:

- 1) Надання підручників та іншого друкованого матеріалу;
- 2) Пересилання досліджуваних матеріалів через комп'ютерні телекомунікації;
- 3) Надання відеоплівки;
- 4) Трансляція навчальних програм національною й регіональною мережами;
- 5) Кабельне телебачення;
- 6) Голосова пошта;
- 7) Двосторонні конференції;
- 8) Одностороння трансляція зі зворотним зв'язком по телефону.

Головною проблемою застосування дистанційної освіти є її обмежена доступність: така форма навчання доступна лише для осіб, які на достатньому рівні володіють комп'ютерними технологіями.

6. Основою формування інформаційно-освітнього середовища у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання є професійна

спрямованість змісту основної та додаткової освіти, реалізована в інформаційно-дидактичному забезпеченні освітнього процесу (дистанційні курси, віртуальні бібліотеки та інші бази ресурсів, Web-квести, консультації викладачів on-line і off-line, тести з навчальних дисциплін та ін.). Так, на часі є запровадження кейсової (від англ. *case*, *suitcase* – портфель) технології, заснованої на комплектуванні наборів (кейсів) мультимедійних навчально-методичних матеріалів, конспектів лекцій, практичних занять, тестових завдань на паперових, електронних носіях та запропонуванні їх курсантам для самостійного вивчення та виконання. На рис. наведений приклад організації інформаційно-освітнього середовища у ЗВО із специфічними умовами навчання.

Доцільно обговорити зі здобувачами структуру та зміст наведених компонентів ІОС закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання.

7. Корпоративно-ціннісний компонент ІОС охоплює:

- ціннісні ідеї, виражені у різноманітних засобах наочності, атрибутиці та символіці певної складової сектору безпеки та оборони;
- прищеплення поваги до традицій;
- заходи з національно-патріотичного виховання (ритуали, паради, урочисті шикування, виконання гімну);
- особистий приклад командирів, старших за званням, вихователів, товаришів (їхня культура, досвід, спосіб життя, діяльність, поведінка, взаємовідносини);
- заходи з прищеплення курсантам (слухачам) почуття корпоративної причетності, любові до обраної професії, відданості справі
- ; формування «Я-концепції» майбутнього фахівця як уявлення про себе у професії;
- обов'язкове вироблення здорового способу життя, навичок саморегуляції, здатності до подолання страху, втоми, психологічної кризи, деструкції;
- урахування індивідуальних особливостей суб'єктів освітнього процесу, особливостей академічної групи та інших референтних груп

курсантів (наявність формальних і неформальних лідерів, осіб з девіантною поведінкою, реальне місце особистості у структурі групи, залучення до мікрогруп, рівень захищеності);

- наявність персональних ніш та простору міжособистісної взаємодії;
- психологічний мікроклімат як фактично прийняті норми ставлення до людей, їхніх думок;
- правила внутрішнього розпорядку, статут ЗВО;
- правила особистої та суспільної безпеки.

8. Здобувачі освіти третього освітнього-наукового рівня мають усвідомити значущість міжнародної співпраці щодо розвитку ІОС закладу вищої освіти в умовах інтеграції міжнародних освітніх систем в руслі дії положень Болонської конвенції, створення інтернаціональних наукових кластерів, інтеграції науково-дослідного сектору зі світовою інформаційною базою розвитку партнерства у сфері гуманітарної, політичної, науково-технічної та інноваційної діяльності, встановлення комунікативних зв'язків завдяки участі у всесвітніх тематичних телеконференціях. Зауважимо, що закладам вищої освіти дозволено проваджувати освітню діяльність разом з іноземними навчальними закладами за узгодженими навчальними планами відповідно до законодавства України та міжнародних угод.

Питання для обговорення:

1. MultiMedia-технології.
2. Основи комунікативної діяльності педагога вищої школи.
3. Інформаційні технології навчання.
4. Технології дистанційної освіти.
5. Електронний підручник: за та проти?
6. Інноваційні педагогічні технології.
7. Комп'ютерні комунікації в освіті.
8. Етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах.
9. Валеологічні аспекти роботи з комп'ютером.

Література: основна [7], [8], [9]; основна [9].

Тема № 4. «Професійна готовність випускників закладів професійної освіти».

Семінарське заняття «Формування професійної готовності випускників закладів вищої освіти».

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня чіткі уявлення про сутність поняття «професійна готовність» та її забезпечення в освітньому процесі у закладах професійної освіти.

Кількість годин 4.

Навчальні питання:

1. Уточнення сутності поняття «професійна готовність» і його співвідношення з поняттями «професійна підготовка», «професійна кваліфікація», «професійна компетентність».

2. Структура професійної готовності: мотиваційно-орієнтувальний, когнітивно-операціональний, управлінсько-організаційний, особистісно-вольовий, оцінно-регулятивний компоненти.

3. Ситуативна готовність як невід'ємна складова професійної готовності педагога.

4. Етика професійного спілкування та соціальної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в закладах професійної освіти.

1. За першим навчальним питанням здобувачі освіти третього (освітньо-наукового) рівня мають усвідомлювати, що проблема готовності до різних видів діяльності, визначення шляхів її формування стала предметом вивчення багатьох дослідників сучасної психологічної та педагогічної науки. Поняття «професійна готовність» часто ототожнюється з поняттям «професійна підготовка». Останнє може бути розтлумачене як організувати щось; навчити тому, що необхідно; дати необхідні знання.

Поняття професійної готовності тісно пов'язане зі станом мобілізації психологічної та психофізіологічної систем людини, які забезпечують виконання певної (професійної) діяльності.

Професійна компетентність – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця. Компетентність фахівця – це сукупність знань і вмінь, необхідних йому для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва. Компетентність фахівця включає професійні знання, вміння, навички, досвід роботи у певній виробничій галузі, соціально-комунікативні й індивідуальні здібності особистості, що забезпечують самостійність у здійсненні професійної діяльності.

Професійна компетентність виявляється у *підготовленості* до здійснення професійної діяльності.

Кваліфікація – це 1) оцінка, визначення якості чогось; 2) ступінь придатності, рівень *підготовки* особи роботи (професії); 3) спеціальність, професія, фах.

Для визначення професійної компетентності та кваліфікації необхідно знати перелік параметрів, тобто найбільш загальних і суттєвих ознак, професійної роботи та значення цих параметрів, щоб запровадити межі кваліфікації, які дозволять відрізняти її від інших кваліфікацій, пов'язаних з цією професією.

Тож, поняття професійної підготовки, готовності, компетентності, кваліфікації пов'язані між собою та характеризують здатність особи виконувати професійну діяльність.

2. У психології та педагогіці виокремлюють кілька аспектів готовності до професійної діяльності:

мотиваційно-орієнтувальний – складна система спонукань, що зумовлюють спрямування активності індивіда на отримання, перетворення і

збереження нового досвіду (знань, умінь, способів дій, вражень, уподобань); система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо);

когнітивно-операціональний – володіння певним набором знань, способів дії, вмінь і навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності;

управлінсько-організаційний – вміння самоменеджменту, рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів;

особистісно-вольовий – готовність особистості діяти в певному напрямі;

оцінно-регулятивний компонент – здатність особистості адекватно оцінювати результати власної діяльності та врегульовувати її хід.

Кожен стан готовності до професійної діяльності визначається сполученням різних факторів, що визначають різні рівні, аспекти готовності. Залежно від змісту діяльності та умов її здійснення провідним може стати один із цих аспектів.

3. Під час розгляду навчального питання, що стосується ситуативної готовності педагога як складової його професійної діяльності, доцільно зробити акцент на різного роду установки на усвідомлення педагогічної задачі, моделі майбутньої поведінки, визначення спеціальних засобів діяльності, оцінку власних можливостей щодо їх зіставлення з потенціальними труднощами та необхідністю досягнення певного результату.

Корисно запропонувати та розв'язати із здобувачами кілька педагогічних задач, зокрема:

Задача № 1. Учні виконують самостійну роботу. Учитель спостерігає за класом, ходить між рядами парт. Петрик Л. крутиться. Учитель підходить до нього, кладе руку на плече, щось шепче йому на вухо. Заспокоївся, працює. Більшість учнів і не бачили цього.

Тамара Д. зазирає в зошит сусіда. Учитель жестами та мімікою показує Тамарі, що так робити недобре.

Учитель пояснює новий навчальний матеріал про правила включення в електричну мережу вольтметра. Толя М. не слухає пояснення і тим часом робить «ревізію» у своєму портфелі. Учитель бачить це і продовжує, показуючи указкою на схему: «Як видно ось не цій схемі, вольтметр вмикається в мережу перемінного струму ... (Толя, включись!) лише паралельно...» Пояснення продовжується. Толя теж «включився». Для нього навіть цікаво: учитель ніби і не дивиться на нього, зосередив увагу на схемі, а все «бачить».

1. Проаналізуєте особливості діяльності вчителя в організації продуктивного спілкування на уроці.

2. Який вид, тип і стиль спілкування використав педагог?

Задача № 2. Учителька української літератури Н. В. розповідає учням 11-го класу про творчість поетів-дисидентів 70-80-х років. Н. В. помітила, що кілька учнів інтенсивно обмінюється записками. Одна записка при передачі впала на підлогу у проході.

Визначте напрямки та відтинки спілкування в подібній ситуації. Оберіть доцільний, на ваш погляд, варіант спілкування.

1. Припиню розповідь і зосереджу свою увагу на порушниках, психологічно гальмуючи їхні дії.

2. Підйду до парти, біля якої лежала «загублена» записка, підйду з нею до столу, ознайомлюсь із нею і продемонструю перед учнями намір оприлюднити записку. Авторів зроблю зауваження.

3. Зроблю паузу і скажу: «Зробимо перерву на три хвилини. Прошу всіх бажаючих написати записки. Поштарем буде Андрій С. Урок продовжимо на 3 хвилини після дзвінка на перерву».

4. Не зверну увагу на дії учнів, продовжу розповідь, ознайомлю учнів з листами В. Стуса до друзів із концентраційного табору.

Задача № 3. Розмова в кабінеті директора школи була напруженою. Учителька математики привела в кабінет ученицю 10-А класу Людмилу Т. і збуджено розповіла директору:

- Розумієте, Лідіє Петрівно, я викликала до дошки Людмилу, а вона мені зухвало заявила: «Не буду відповідати. Я не готова. Адже я просила вас не запитувати мене сьогодні, оскільки я не виконала домашнього завдання. У мене так склалися обставини ...» Бачите – в неї обставини: учора приїздив у гості курсант училища. От вона з ним і прогуляла. І вже звертаючись до учениці: «Не соромно було тобі просити у мене, аби я не питала тебе?»

Людмила уся зашарілася, опустила голову і крізь сльози проговорила:

- Я вас усе розповіла, довірилась. А ви на уроці усім розказали про моє побачення. Хлопці сміялись ...

- У нас немає секретів від колективу, - переконливо відстоювала свою позицію учителька.

Учениця закрила обличчя руками, відійшла в куток кабінету і голосно розплакалась ...

Проаналізуйте цю ситуацію з позицій вимог принципів виховання. Із наведених альтернативних рішень виберіть те, яке, на ваш погляд, найбільш прийнятне.

1. Директор школи уважно вислуховує інформацію учительки, пояснення учениці і обіцяє в усьому ґрунтовно розібратися та прийняти рішення.

2. Посадивши у крісла учительку й ученицю, вислухавши пояснення обох, порекомендувала вчительці після уроків зайти в 10-А, розповісти про допущену нею помилку і попросити у Людмили і всіх учнів вибачення за свій вчинок.

3. Директор школи вимагає від учительки вибачитися перед ученицею тут же в кабінеті і не допускати подібних помилок.

4. Лідія Петрівна, вислухавши пояснення учительки й учениці, звертає увагу Людмили на те, що вона вчинила неправильно. По-перше, не треба витрачати час на тривалі побачення, адже вже щось трапилось, то не варто вдаватися до суперечок з учителькою у присутності всього класу.

5. Правильної відповіді немає.

4. За четвертим питанням доцільно обговорити комплекс вимог до рівня професійно-етичної культури, до моральних якостей його особистості, що визначає характер професійного спілкування й діяльності, закріплений у педагогічній етиці.

Педагогічна етика є складовою частиною етики, яка відображає специфіку функціонування моралі в умовах педагогічного процесу та розробляє моральні норми, що лежать в основі моральної свідомості та відношення педагога до учнів, до своєї роботи, до самого себе.

Однією з найголовніших педагогічних вимог є любов до вихованців, з якої виростає педагогічний оптимізм.

Педагогічна етика має на увазі професійний обов'язок і відповідальність, педагогічну совість і справедливість, професійну самовідданість. Джерелами професійного обов'язку є соціальна відповідальність, а також персональна відповідальність перед кожною людиною в рольовій і міжособистісній взаємодії. Професійна етика педагогіка – це суб'єктивне усвідомлення ним свого обов'язку та відповідальності перед здобувачами освіти, що спонукає потребу чинити відповідно до цінностей і норм педагогічної етики. Професійна честь педагога ставить нормативні вимоги до його поведінки та спонукає в різних ситуаціях відповідати соціальному статусу професії.

Питання для обговорення:

1. За спеціалізованими словниками вточніть зміст понять «професійна підготовка», «професійна готовність», «професіоналізм», «професійна компетентність», «професійна кваліфікація», «якість підготовки», «педагогічна майстерність». Дати власне тлумачення цих понять.

2. Запропонувати професіограму викладача закладу професійної освіти.

3. Особливості спілкування викладача і студентів на лекціях і семінарсько-практичних заняттях.

4. Соціалізація, виховання і саморозвиток особистості.

5. Духовність особистості, її сутність, значення.

6. Культура спілкування.

7. Формування базової культури особистості.

8. Роль і місце громадянського виховання.

9. Моральна культура особистості.

10. Естетична культура особистості.

11. Трудове виховання студентської молоді.

12. Професійно-педагогічна культура викладача.

13. Організація спілкування викладача зі студентами.

14. Педагогічна діяльність і майстерність викладача.

15. Самовиховання як засіб професійної підготовки фахівця.

16. Професійно значущі здібності майбутнього фахівця.

17. Формування професіоналізму майбутніх фахівців в освітньому процесі ЗВО.

Література: основна [2], [3], [8], [9]; допоміжна [2], [9].

Тема № 5. «Моніторингові дослідження якості професійної освіти».
Семінарське заняття «Організація моніторингових досліджень якості професійної освіти».

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня чіткі уявлення про теоретичні засади та практичні аспекти моніторингу якості професійної освіти.

Кількість годин 4.

Навчальні питання:

1. Сутність, мета, завдання, принципи, форми, методи різнорівневого забезпечення якості професійної освіти.

2. Позитивні та негативні чинники, що впливають на якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

3. Заклад вищої освіти як центральна ланка забезпечення якості професійної освіти.

4. Інноваційні підходи до практичної підготовки фахівців на всіх етапах неперервної професійної освіти.

5. Якість професійної підготовки випускника ЗВО як відповідність прийнятим стандартам, соціальним вимогам і нормам.

6. Моніторинг якості професійної освіти як інструмент управління процесом її забезпечення: мета, завдання, принципи, суб'єкти, об'єкти.

1. За першим навчальним питанням здобувачі освіти мають знати, що якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції або послуг, які визначають її здатність задовольняти потреби, які є або які будуть (Міжнародна організації стандартизації – стандарт ISO-8402). Міжнародною організацією стандартизації введено також такі поняття, як забезпечення, управління якістю, покладено початок сертифікації систем якості, під якою розуміється сукупність організаційних структур, відповідальності, процедур, процесів та ресурсів, що забезпечують загальне управління якістю.

У Всесвітній декларації якість вищої освіти визначається як багатоаспектне поняття, що охоплює всі сторони діяльності закладу освіти: навчально-методичні програми, навчальну, науково-дослідну роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчально-матеріальну базу та ресурси.

Закон України «Про вищу освіту» визначає якість вищої освіти як відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

З цих позицій мета забезпечення якості освіти може бути схарактеризована як підвищення ступеня відповідності змісту та рівня підготовки випускників освітніх закладів очікуванням і потребам особистості, держави, суспільства (стандартам освіти).

Серед ключових завдань Європейської системи забезпечення якості освіти виокремлюють:

сприяння забезпеченню освітніх установ необхідними ресурсами (кадровими, фінансовими, матеріальними, інформаційними, науковими, навчально-методичними тощо);

організацію освітнього процесу, адекватну сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки й освіти;

контроль за освітньою діяльністю ЗВО та якістю підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: державному, міжнародному, на рівні ЗВО.

При різнорівневому розгляді якості вищої освіти важливо знати концепції та принципи підтвердження якості, а також найбільш практичні засоби її визначення, а саме:

- гарантії якості освіти в міжнародному освітньому просторі;
- концепції гарантії якості, які можуть застосовуватися в різних галузях професійної освіти;
- чи дійсно необхідна тільки одна система вимірювання якості освіти;
- єдині та ефективні механізми оцінки якості освіти.

Науково обґрунтоване управління якістю вищої освіти передбачає дотримання таких *принципів*:

- державотворення, суть якого полягає у спрямуванні діяльності усіх ланок вищих закладів освіти на утвердження та розвиток державності України, піднесенні рівня якості освіти до міжнародних стандартів;
- науковості, що передбачає під час організації управління досягнень педагогіки, психології, володіння всіма методиками викладання навчальних дисциплін;
- демократизації, що полягає у систематичному звітуванні перед колективами працівників вищих навчальних закладів;
- гуманізації, суть якого полягає у визнанні найвищою якістю освіти формуванні гуманної особистості гуманними засобами у всіх ланках педагогічної взаємодії;
- цілеспрямованості, що полягає у чіткому перспективному та щоденному плануванні всіх напрямів освітньої діяльності;
- оптимізації, що передбачає створення в навчальному закладі належних умов для забезпечення гідної якості вищої освіти;
- принцип об'єктивності в оцінюванні якості вищої освіти.

Об'єктами управління є:

- система вищої освіти;
- зміст освіти;
- засоби досягнення освітніх цілей;

- рівень і якість сформованості знань, умінь і навичок студентів (рівень навчальних досягнень);
- процеси (педагогічний процес у цілому та окремі його складники: виховний процес, процес формування професійно-важливих якостей тощо);
- результати навчально-виховного процесу;
- різноманітні аспекти діяльності вищих навчальних закладів;
- діяльність (освітня, практична, професійна);
- явища (вихованість, освіченість, педагогічна майстерність).

Суб'єкти управління якістю вищої освіти:

- органи державного контролю за діяльністю вищих навчальних закладів;
- моніторингова служба відповідного рівня;
- адміністрація вищого навчального закладу, вчена рада закладу;
- органи громадського та місцевого самоврядування.

В Україні система забезпечення якості вищої освіти здійснюється на трьох рівнях: на рівні ЗВО; на державному рівні (державна та державно-громадська система контролю); на міжнародному (європейському) рівня.

Так, на міжнародному рівні реалізуються такі форми та методи забезпечення та контролю якості освіти, як контроль (визнання, нострифікація) дипломів, експертизи і консультації з боку Європейської мережі забезпечення якості та інших організацій.

На державному рівні забезпечення та контроль якості освіти забезпечується завдяки стандартизації, державному контролю якості підготовки фахівців (інспектування, державна атестація), державно-громадському контролю (ліцензування, акредитація).

На рівні ЗВО відбувається контроль якості освітнього процесу, кадрового забезпечення, дидактичного забезпечення, контроль якості підготовки фахівців через оцінювання знань, визначення результатів працевлаштування, стандартизацію.

2. Якість вищої освіти залежить від багатьох організаційних, методичних, технологічних чинників, негативний вплив яких кожен заклад професійної освіти намагається мінімізувати. Зокрема, згідно з принципами загальної ідеології управління якістю (TQM) та міжнародних стандартів якості у сфері освіти ISO 9001:2000 визначено такі чинники впливу на якість вищої освіти: рівень підготовки абітурієнтів; рівень компетентності викладачів; рівень діяльності викладачів; організація освітнього процесу; відповідність змісту освіти науковим досягненням суспільства; матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу; використання в освітньому процесі інформаційних технологій; гуманітаризація освітнього процесу; організація і зміст виховного процесу; організація та зміст виховного процесу; організація та зміст самостійної роботи студентів; наявність системи мотивації студентів до навчання; організація контролю знань, умінь і навичок студентів; організація системи самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення учасників освітнього процесу; оцінка рівня підготовки

студентів стейкхолдерами та суспільством; рівень відповідності вимогам стандартів; рівень зв'язку зі стейкхолдерами та випускниками закладів професійної освіти; організація безперервного навчання; навчально-методичне забезпечення; кваліфікація професорсько-викладацького складу, представники якого мають не тільки забезпечити передачу студентам інформації та вмінь, але й стати наставниками, організаторами процесу пізнання та набуття студентами досвіду професійної діяльності, майстрами розв'язання різноманітних професійних завдань.

Пропонується також виділяти чинники якості освітнього процесу на вході, виході та рівні зворотного зв'язку. На вході вплив на якість вищої освіти становлять визначені потреби суспільства, досягнення науки й техніки, фінансування, матеріальні ресурси, рівень підготовки абітурієнтів та критерії відбору студентів. На виході визначальним є фаховий профілю випускника, його працевлаштування та успішна професійна діяльність. На рівні зворотного зв'язку особливого значення набувають структура навчального плану, дизайн змісту дисциплін, стиль та методи навчання, методи оцінки знань.

Існує ще така класифікація чинників, що впливають на якість освіти:

Перша група – це чинники, що визначають зміст професійної підготовки, особливості організації та реалізації освітнього процесу у ЗВО, а саме: вимоги ринку праці, держави та суспільства до рівня підготовки фахівця; досягнення науки й техніки, можливі тенденції їх розвитку, які мають бути враховані при формуванні змісту освіти; рівень загальноосвітньої підготовки абітурієнтів; матеріально-технічне та фінансове забезпечення освітнього процесу; рівень інтеграції вищої освіти держави у світовий освітній простір; наявність чіткої державної політики у сфері підготовки фахівців; законодавче та нормативне забезпечення вищої освіти; взаємодія з роботодавцями.

Друга група чинників – ті, що безпосередньо виявляються в освітньому процесі ЗВО: навчальні плани та програми підготовки фахівців; обрані форми, методи та засоби навчання; впровадження сучасних педагогічних та інформаційних технологій; наявність комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін; організація та педагогічне забезпечення самостійної діяльності студентів; створення системи контролю та оцінювання всіх видів діяльності студентів на різних етапах їх професійного навчання; професійна та практична спрямованість освітнього процесу; інтеграція наукового дослідництва в освітній процес; чітке формулювання цілей і результатів навчання; кваліфікація та діяльність професорсько-викладацького складу; забезпечення ефективної взаємодії викладачів і студентів.

Третя група – чинники, що визначають результати навчального процесу: професійний та особистісний розвиток фахівця, що відповідає моделі його компетентності, державним освітнім стандартам та особистим уявленням компетентності випускника про якість вищої освіти; затребуваність випускника на ринку праці; професійна самореалізація випускника.

Ускладнюють процес підвищення якості освіти й зовнішні та внутрішні фактори, взаємодія яких створює певні антистимули. До зовнішніх факторів відносять: дефіцит бюджетного фінансування вищої освіти, умови отримання державних субсидій, низький рівень оплати праці в бюджетних установах, акцент на контроль результатів роботи закладу професійної освіти в умовах недостатнього фінансування, матеріального та ресурсного забезпечення. До внутрішніх факторів – економічні характеристики освітньої послуги як такої; внутрішньогалузеві: організація праці та низька заробітна плата; інституційні: конфлікт між освітніми та економічними цілями ЗВО як соціального інституту.

Тож, якість вищої освіти перебуває під впливом факторів, чинників, які визначають зміст професійної підготовки, особливості організації освітнього процесу у ЗВО та його результати.

3. Система забезпечення якості освіти є багаторівневою та здійснюється на національному, регіональному, муніципальному та локальному рівнях. Так, на національному рівні управління та забезпечення якості освіти відбувається завдяки аналізу результатів спеціальних досліджень соціального середовища, освітніх потреб різних верств населення. На регіональному рівні управління та забезпечення мають торкатися завдань відповідного рівня та становити підґрунтя для прогнозування розвитку регіональної системи освіти, визначення цільових програм розвитку освіти. Управління якістю освіти на муніципальному рівні надає можливість організувати роботу, спрямовану на підвищення кваліфікації викладачів і керівників ЗВО з питань здійснення управління якістю вищої освіти; проаналізувати наявні тенденції в їх змінах та відповідним чином будувати освітянську політику; визначити рейтинг ЗВО. На локальному рівні управління та забезпечення якості вищої освіти відпрацьовуються психолого-педагогічні рекомендації, спрямовані на корекцію та вдосконалення освітньої діяльності на рівні ЗВО та окремого студента. Тому система управління та забезпечення якості освіти у ЗВО охоплює два контури. Перший орієнтований на досягнення стратегічних цілей розвитку (наприклад, для підтвердження рівня акредитації⁺, а другий – на досягнення тактичних цілей і вирішення оперативних завдань із забезпечення стандартів якості професійної підготовки фахівців.

Першим кроком при побудові системи управління якістю освіти у вищому навчальному закладі є вибір *моделі управління* відповідно до його стратегічних цілей, а також вирішення тактичних і оперативних завдань. Основні складові моделі визначаються баченням керівництва про найбільш ефективні шляхи підвищення якості освіти.

Основні складові моделі визначаються баченням керівництва вишу про найбільш ефективні шляхи підвищення якості освіти. Це можуть бути знов створені функціональні підрозділи у структурі управління вищим навчальним закладом (наприклад, відділ управління якістю освіти, групи аналізу якості навчання на факультетах і кафедрах; комісії контролю якості навчання і організації навчального процесу; органи студентської

самоврядності); перерозподіл функцій між існуючими функціональними підрозділами і кафедрами; розроблення вимог до різних процесів освітньої діяльності, системи показників і способів оцінки рівня їх досконалості; створення ефективного мотиваційного механізму. Ефективність вибраної моделі управління якістю освіти у вищій значною мірою залежить від повноти і якості функцій, що реалізуються з управління освітнім процесом, скоординованої діяльності керівництва, фахівців, співробітників і студентів, а також системності та комплексності в управлінні. Кажучи про ефективність вибраної моделі управління, треба пам'ятати, що ВНЗ, будучи одним із елементів освітньої системи, тісно взаємодіють з іншими освітніми структурами і, передусім, із загальноосвітніми школами, ліцеями, технікумами. Рівень знань їх випускників, морально-етичної і соціальної зрілості є визначальними чинниками успішного навчання у вищій. Тому система управління якістю освіти у ВНЗ має носити комплексний характер, охоплюючи всі стадії навчання: довузівську підготовку, безпосереднє навчання у вищому навчальному закладі і моніторинг працевлаштування випускників.

Об'єкт управління складається із трьох підсистем, що забезпечують процеси формування контингенту студентів, безпосереднього навчання у вищій та післядипломної освіти.

Однією із форм взаємодії з довузівськими освітніми структурами є організація на договірній основі профільного навчання учнів старшої школи для здобуття ними робочих спеціальностей. Супровід випускників вишу у сфері їх використання також можливо на договірній основі здебільшого з крупними підприємствами і організаціями шляхом періодичного підвищення кваліфікації з раніше отриманої спеціальності, післядипломної освіти з метою здобуття іншої спеціальності, участі у роботі цільових семінарів, навчання в заочній аспірантурі.

Управління процесом формування контингенту студентів зводиться до організації активної профорієнтаційної роботи, курсів довузівської підготовки з поглибленого вивчення профільюючих дисциплін, проведенню днів відкритих дверей, рекламній компанії. Адресна цілеспрямована профорієнтаційна робота має проводитися з абітурієнтами, що вступають на заочну форму навчання і звільнені від незалежного оцінювання якості знань. Це стосується осіб, звільнених із Збройних Сил, що демобілізувалися після завершення термінів реєстрації незалежного оцінювання знань, які закінчили школу до введення процедури незалежного оцінювання знань, інших категорій.

Управління процесом післядипломної освіти зводиться до формування контингенту слухачів, що потребують підвищення кваліфікації або здобуття другої вищої освіти; розробці оригінальних учбових програм і робочих планів теоретичної і практичної підготовки, залученню до освіти досвідчених викладачів і практичних працівників.

Об'єктами управління навчально-виховним процесом є планування навчального навантаження педагогічних працівників і розкладу навчальних

занять, матеріально-технічне забезпечення навчального процесів, мотивація викладачів і студентів, соціальні гарантії. Центральне місце в підсистемі управління якістю навчально-виховного процесу займає підготовка викладача до передачі теоретичних і практичних знань, а також контроль рівня засвоєння і придбання студентами практичних навичок.

4. При обговоренні четвертого навчального питання корисно обговорити класифікацію освітніх інновацій, а саме:

1. Психолого-педагогічні:

- нововведення в навчальному процесі;
- нововведення у виховному процесі;
- нововведення в управлінському процесі.

2. Науково-виробничі:

- комп'ютеризація;
- телекомунікація;
- матеріально-технічне обладнання.

3. Соціально-економічні:

- сучасні технології в розвитку особистості;
- нововведення у правове забезпечення системи освіти;
- нововведення в економіку освіти.

Щодо забезпечення якості освіти, то інноваційні процесу стосуються вдосконалення чи оновлення освітньої теорії та практики шляхом розробки, експериментальної перевірки, апробації, опанування та збереження нововведень; систематичне проведення психолого-педагогічних експериментальних досліджень змісту освітнього процесу, технологій навчання та виховання здобувачів освіти, управління, наслідком яких є суттєве підвищення їх результативності; процесу суттєвої зміни результатів освітньої діяльності закладів професійної освіти.

5. При обговоренні п'ятого навчального питання доцільно зупинитися на розробці норм оцінювання досягнень здобувачів освіти, що впливають із засвоєння ними норм освітніх стандартів.

6. *Метою* моніторингу є не тільки вивчення процесу та результатів певної діяльності, але й створення проекту нової діяльності, що на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти розширює межі можливостей вищих навчальних закладів. Моніторинг в освіті - це система організації збору, збереження, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження за її станом і прогнозом розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності освітньої галузі.

Соціальна сутність освітнього моніторингу визначається тим, що саме він є головним засобом контролю і передачею соціального досвіду (змісту освіти) новому поколінню. Освітній моніторинг - категорія як педагогічна, так і управлінська, оскільки він поєднує принципи управління системою з загальнопедагогічними принципами функціонування освітньої системи. Необхідно зауважити, що система освітнього моніторингу функціонує в

динамічних умовах освітньої діяльності, і це накладає додаткові вимоги на об'єкт моніторингу та висновки, які з цього робляться.

Характерними й відмінними ознаками моніторингу є наукова спрямованість, оцінний, прогностичний, і моделюючий характер діяльності. На практиці моніторинг найчастіше реалізується як проект, спрямований на поліпшення якості освіти, як спосіб інноваційного перетворення педагогічної дійсності.

До найважливіших *функцій*, що виконує моніторинг дослідники відносять: функцію підзвітності, яка надає інформацію про стан освітньої системи та наявні проблеми з метою її використання для обговорення й модернізації освітньої політики; активізуючу - сутність якої полягає в тому, що проведення моніторингових досліджень із залученням різних груп респондентів-учасників освітянського процесу - студентів, їхніх батьків, викладачів, керівників навчальних закладів, представників органів державного управління освітою, методичних служб, громадськості - не тільки відкриває можливості для широкого обговорення проблем освітньої галузі, а й сприяє зростанню громадської свідомості й активності, а також підвищенню педагогічної культури; корекційну зміст якої полягає в тому, що отриману в ході досліджень інформацію слід застосовувати для виявлення причин, які впливають на якість підготовки фахівців у вищих навчальних закладах в усіх її проявах, звернення уваги на неочікувані результати освітнього процесу й формування програми корекційної роботи, аналітичну, що проявляється у всебічному розгляді стану системи вищої освіти з метою визначення чинників впливу, оцінювання їхньої вагомості та ступеня значущості для розвитку системи освіти прийняття рішень, наукового прогресу; кваліметричну, яка передбачає можливість вимірювання й оцінювання певних якісних характеристик якості освіти з застосуванням кваліметричних технологій і процедур. Реалізація функції наукового прогресу сприяє розвитку педагогічної теорії й інноваційних технологій вимірювання результатів, що їх продукує освітня система. Управлінська функція розглядається як завершальна, оскільки проаналізовану й узагальнену моніторингову інформацію управлінська система застосовує для вироблення й ухвалення відповідних рішень на всіх рівнях для усунення небажаних наслідків та поліпшення якості системи вищої освіти. Функція прийняття рішень дає змогу активізувати діяльність органів управління системою освіти в різних напрямках і спонукати до оптимального прийняття рішень на всіх рівнях. Інформаційно-просвітницька функція передбачає, що інформація, отримана за допомогою моніторингу, сприяє кращому розумінню принципів і законів функціонування системи освіти й дає змогу порівняти національні освітні системи з такими ж в інших країнах. Практична реалізація зазначених функцій моніторингу якості освіти в системі підготовки фахівців можлива лише за умови заснування самої системи на таких принципах: узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових; об'єктивності одержання та обробки інформації; комплексності дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, обробки та аналізу одержаних

результатів; безперервності та тривалості спостережень за станом освіти; своєчасності отримання інформації про якість вищої освіти; перспективності запланованих моніторингових досліджень; рефлексивності; гуманістичної спрямованості моніторингу якості вищої освіти; відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ.

Питання для обговорення:

1. Чи згодні ви з висловом Р. Кіплінга: «Освіта – найважливіше із земних благ, якщо вона найвищої якості»?
 2. Доведіть, що якість освіти є тим показником, за яким визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку.
 3. Охарактеризуйте управління якістю вищої освіти на національному, регіональному, муніципальному, локальному рівнях.
 4. Яку модель управління якістю вищої освіти на рівні ЗВО запропонували б Ви?
 5. Організаційні та науково-методичні заходи щодо реалізації моніторингу якості освіти.
 6. Інструментальне забезпечення моніторингу.
 7. Взаємозв'язок процесів педагогічної діагностики та моніторингу.
- Література: основна [4], [5], допоміжна [8-12].

3. Інформаційне та методичне забезпечення (література, Інтернет)

Основна

1. Внукова О. М. Методологічні засади професійної освіти : навч. посіб. Київ: КНУТД, 2015. 198 с.
2. Жигірь В. І., Чернега О. А. Професійна педагогіка : навч. посіб. Київ : ТОВ «Кондор», 2016. 336 с.
3. Роговська О. О. Професійна педагогіка : конспект лекцій з дисципліни «Професійна педагогіка» для студентів спеціальності 015 «Професійна освіта» денної та заочної форм навчання. Маріуполь : ПДТУ, 2019. 138 с. URL : <http://umm.pstu.edu/handle/123456789/17227>.
4. Порівняльний огляд систем оцінки вищої освіти у країнах Східної Європи і СНД: ліцензування, атестація, акредитація. 2014. Режим доступу: <http://studopedia.org/6-105241.html>.
5. ENQA full members. Режим доступу: <http://www.enqa.eu/index.php/enqa-agencies/members/full-members>.
6. Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. праць до 20-річчя НАПН України: в 5 т. Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. Київ : Педагогічна думка, 2012. 512 с.
7. Дидактичні основи професійної освіти : підручн. для студ. вищих навч. закл. та пед. працівн. сист. проф.-техн. освіти / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, Н. В. Божко, В. В. Белікова, В. Б. Бакатанова ; Укр. Інженерно-пед. акад. ; за ред. О. Е. Коваленко. Харків : Друкарня Мадрид, 2017. 239 с.

8. Федоренко О.І., Тюріна В.О., Гіренко С.П., Червоний П.Д. та ін.; за ред. О.І. Федоренко. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /уклад. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.

9. Актуальні проблеми професійної освіти: навч.-метод. посіб. / укл. О.А. Дубасенюк. 2018. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/28988>.

Допоміжна

1. Закон України «Про освіту» (2017) від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Поради щодо використання електронних ресурсів у навчально-виховній діяльності : Електрон. метод. порад Київ : Інститут ПТО НАПН України. 2016. <http://diagnost.pto.org.ua/index.php>.

3. Про діяльність Національної академії наук України у 2016 році та основні завдання її подальшої роботи / Доповідь Президента НАН України академіка Б.Є.Патона Загальним зборам НАН України. Київ : Видав. дім «Академперіодика» НАН України, 2017. 40 с.

4. Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення : матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 1 черв. 2016 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 320 с.

5. Edukacja zawodowa i ustawiczna. Redakcja naukowa Nella Nyczkało, Adam Solak. Warszawa : 2016. 400 s.

6. Ничкало Н. Незламність української профтехосвіти. *Професійно-технічна освіта*. 2016. № 4 (73). С. 2–4.

7. Ничкало Н. Педагогічна наука і професійна освіта: неперервна взаємодія. *Професійно-технічна освіта*. 2017. № 1 (74). С. 2–3.

8. Ognevyuk V., Sysoieva S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. The advanced science journal (6), pp. 98-103.

9. Марченко О.Г., Іванець М.Г., Шевяков Ю.І., Широкобов Ю.М. Забезпечення якості освіти та Болонський процес : метод. реком. для студ. Харків : ХУПС, 2015. 80 с.

10. Забезпечення якості вищої освіти: європейський досвід та реалії українського класичного університету : навч. посіб. / укл. Р. І. Петришин та ін. Чернівці : ЧНУ, 2013. 208 с.

11. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа освіти на європейському просторі. URL : <http://www.ntu-kpi.kiev.ua>.

12. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area.